

UVODNO IZLAGANJE O RADU I ZNANSTVENIM REZULTATIMA ZAVODA

Emilio Pallua

član suradnik JAZU

Obrađena je u sažetom obliku povijest zakonodavne djelatnosti na području pomorskog prava na našoj obali sve do Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1977., te sudjelovanje Jadranskog instituta u tom radu. Uz to je obrađena i suradnja Instituta s Jugoslavenskim udruženjem za pomorsko pravo, posebno na obradi problema unifikacije pomorskog prava, kao i novog prava mora.

Danas, na ovom skupu obilježavamo četrdesetogodišnjicu osnutka Centra za znanstvenu obradu pomorskog prava u krilu Jadranskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i tridesetogodišnjicu izlazenja časopisa Instituta: *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*.

Stvaranje Centra koji će znanstveno obraditi mogućnosti za stvaranje novog pomorskog prava bilo je nužno zbog toga što su pravna pravila francuskog Trgovačkog zakonika (II. knjige) iz 1807. u nenoveliranom obliku, na način na koji ih je sudska praksa primjenjivala, još bila na snazi, iako su u Francuskoj već 1936., što se tiče pomorskog prijevoza, usklađena s Haškim pravilima. Osim toga, nije bilo sigurno što je još ostalo od Oglasa o pomorskoj plovidbi iz 1774. Austro-Ugarska nije uspjela donijeti zajednički trgovački zakonik, a Ugarska, koja je i za Hrvatsku legiferirala u pomorskom pravu, donijela je dvije osnove (1893. i 1909., isti autor prof. Nagy), ali te nisu postale Zakonima.¹ Stara Jugoslavija je već 1923. osnovala komisiju sa za-

¹ Pomorsko pravo je prema čl. 9. Hrvatsko-ugarske nagodbe od 1868. dio »svim kraljevima krune ugarske zajedničkim poslovima« pa su dosljedno prema austrijsko-ugarskoj nagodbi od 1867. bila opet među zajedničkim poslovima oba dijela monarhije. Samo zakon od 1879. o upisu morskih brodova bio je plod te odredbe, jer se zbog otpora austrijskog dijela monarhije nije moglo doći do jedinstvenog zakonika o pomorskom pravu budući da je Austrija željela recepciju njemačkoga pomorskog prava koji je ugarsko-hrvatski dio monarhije odbijao. U Ugarskoj je

datkom da donese moderni zakonik, ali da se bavi i pitanjem unifikacije pomorskog prava. Članovi su te komisije doista sudjelovali na unifikacijskim diplomatskim konferencijama (1922, 1924., 1926), ali nisu uspjeli napraviti domaći kodeks. U doba šestojanuarskog režima, opet je potaknuta djelatnost te komisije, sastavljene od odvjetnika vrsnih u pomorskom pravu, ali su ljudi znanosti otpali: prof. Ante Verona, smrću, a prof. Straznický prelaskom u diplomatsku službu. Ta je krnja komisija pod predsjedanjem prof. Šilovića ipak donijela osnovu u kojoj je naglasila prvenstvo odredaba o stvarnim pravima. Ta osnova je, doduše, skinuta s dnevnog reda u Narodnoj skupštini zbog kritike kojoj je bila izložena, od kojih je bila konstruktivna jedino ona dra Milana Špehara, »O novim smjerovima u pomorskom pravu«. Međutim, prioritet stvarnih prava je poštivan uslijed pritiska pomorske privrede, kojoj je hipoteka kao podloga realnog kredita bila potrebna, i koju su opetovano trgovačke komore na pomorskim područjima tražile, pa su 1939. i 1940. donesene Uredbe sa zakonskom snagom o stvarnim pravima na brodu, i to od 30. V. 1939. i prateće joj Uredbe 1940, pa su tako te odredbe ušle u naš novi sustav kao pravna pravila.

U toj potpunoj praznini domaćeg pomorskog prava osnovana je grupa pravnika u Jadranskom institutu, čija je dužnost bila utvrditi prioritetne zadatke u budućoj legislativi. Utvrđeno je da bi najviše trebalo regulirati materiju ugovora o iskorištavanju pomorskih brodova. To je pokazivala i činjenica da je u tadašnjoj Generalnoj direkciji trgovačke mornarice izrađen prednacrt zakona o toj materiji (autor dr. Franjo Špehar uz suradnju i drugih pravnika u toj ustanovi). Mislim da se ne varam ako spomenem dra Stjepu Kneževića, člana predratne komisije. Kritiku tog nacrtu dao je dr. Ulikse Stanger, također član predratne komisije.² Na temelju tog materijala i pribavivši potrebne komparativne materijale (zakone, ali i znanstvena djela) komisija je prišla intenzivnom radu pa je došla do prvog prednacrtu

profesor Nagy god. 1883. objavio Nacrt pomorskog zakonika pod naslovom *Gesetzentwurf über das Privat-Seerecht*, Budapest 1894, ali kako nije imao uspjeha, kod obnavljanja Austro-Ugarske nagodbe 1908. pomorsko pravo je izostavljeno iz zajedničkih poslova. Tada je profesor Nagy godine 1909. objavio novu osnovu obogaćenu dotad predviđenom unifikacijom pomorskog prava, pod naslovom *Projet de Loi sur le Droit Maritime Privé*, Budapest 1909. O toj osnovi je profesor Straznický pisao u Mjesečniku Hrvatskoga pravničkog društva 1914, a u pretpostavci njenog ozakonjenja, koju je prvi svjetski rat spriječio.

² Komisija koju je odredilo Ministarstvo pravde bila je sastavljena od odvjetnika i znanstvenika. O toj je komisiji godine 1924. pisao u *Journal de la Marine Marchande* u broju 282, str. 891—893, i u broju 284, str. 939—942, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu Živojin Perić i član Zakonodavnog savjeta Ministarstva pravde u Beogradu, pod naslovom: »L'unification du Droit Privé Maritime en Yougoslavie«. Kako je već u tekstu rečeno, profesori Ante Verona, bivši sudac Vrhovnog suda Austrije u Beču, te potom potpredsjednik Stola Sedmorice, i profesor Milorad Straznický iz Zagreba su otpali, jer je prvi preminuo, a drugi prešao u diplomaciju, tako da su članovi komisije ostali prof. Josip Šilović (kriminalist), priv. docent pomorskog prava i odvjetnik dr. Julije Mogan, odvjetnik dr. Stjepan Škarica, odvjetnik dr. Ulikse Stanger, dr. Stjepko Knežević i Miše Kolin. Perovođe su u raznim razdobljima bil dr. Albert Verona i dr. Emilio Pallua. Pojedine dijelove nacrtu pomorskog zakonika i njihovo obrazloženje izrađivali su pojedini članovi komisije, a vrlo utjecajni kritičar bio je uvijek dr. Ulikse Stanger.

već nakon petomjesečnog rada, držeći svaka dva dana sjednice, i raspravljajući o zapisnicima prethodne na slijedećoj sjednici.³ Taj prednacrt je raspravljen u manjem krugu, a onda je dan na širu raspravu, iako je već 1951. izdan Zbornik radova pod naslovom: »Ugovori o iskorišćivanju pomorskih brodova« koji je dao iscrpno obrazloženje nacrtu. Rasprave su se otegle sve do 1959, kada je konačno došlo do ozakonjenja tog nacrtu.⁴

U međuvremenu je Institut poduzeo inicijativu, radi suradnje s Comité Maritime International (Međunarodnim pomorskim odborom) pa je i sudjelovao na napuljskoj plenarnoj konferenciji te neslužbene ustanove koja priprema međunarodne unifikacijske konvencije. Kažemo priprema, jer i otkada više ne postoji Diplomatska konferencija za pomorsko pravo (prvo zasjedanje 1905, zadnje, začudo, trinaesto 1968), ipak još uvijek i Međunarodna pomorska organizacija (IMO) pa i UNCTAD zasnivaju svoje radove na nacrtima koji izlaze iz krila CMI-a. Ove su međuvladine ustanove znatno sporije u svom radu od bivših bruxelleskih diplomatskih konferencija za pomorsko pravo. Upravo zbog te suradnje u CMI-u bilo je potrebno osnovati Jugoslavensko udruženje za pomorsko pravo, tj. obnoviti staro Jugoslavensko, odnosno SHS udruženje, pa je to učinjeno 1954.⁵

Ovo se stanje odrazilo u brojevima Zbornika za pomorsko pravo koji su objavljeni između izrade i ozakonjenja Zakona o ugovorima o iskorištavanju morskih brodova. Naime, u tim se zbornicima pokraj usporednoga materijala govori i o stvarnim pravima, i unatoč sumnji ideološke prirode da li će ona smjeti biti aktualna, o kolizijskim pravilima na području ugovora o iskorištavanju pomorskih brodova, ali već i o temama koje spadaju u pri-

³ Radnoj grupi koja je bila osnovana u Jadranskom institutu JAZU, na čelu je bio profesor (kasnije akademik) Vladislav Brajković, a članovi su joj bili profesor S. Rastovčan (kasnije dopisni član JAZU), profesor Ekonomskog fakulteta dr. Martin Dobrinčić, odvjetnik, kasnije profesor i akademik Natko Katičić i dr. Emilio Pallua. Zapisnik su vodili dr. Lucijan Kos i dr. Gavro Badovinac, kasnije sudac. Uloga zapisničara bila je vrlo važna s obzirom na navedenu metodu rada.

⁴ Začudo su austrijski i jugoslavenski zakonodavci bili vrlo suzdržljivi čim su dolazili u dodir s pomorskim zakonodavnim zadacima. Tako je i nacrt pomorskog zakonika, čim je izražena kritika, povučen iz zakonodavnog programa. I nacrt ZOUIPB bio je dan nekoliko puta na raspravu i kritičke primjedbe, dok nije konačno ozakonjen prema izvornom nacrtu.

⁵ Prvi put su suradnici Jadranskog instituta sudjelovali u radu CMI-a na konferenciji u Napulju 1951. (profesor Vladislav Brajković, dr. Ilija Čolović, dr. Natko Katičić) i to kao predstavnici tada još neobnovljenoga Jugoslavenskog udruženja za pomorsko pravo (JUPP). Drugi put su suradnici Instituta (profesor Vladislav Brajković i dr. Zdenko Kocian), opet u ime JUPP-a djelovali na zasjedanju međunarodnih komisija CMI-a 1954. u Brightonu, gdje se raspravljalo o prednacrtima konvencija koje će biti predmetom zaključaka konferencije CMI-a u Madridu 1955. (na kojoj JUPP nije mogao, a tako ni Institut, sudjelovati jer je SSVF smatrao njihovo sudjelovanje neprikladnim). Ipak je na Diplomatskoj konferenciji za pomorsko pravo u Bruxellesu 1957. g. sudjelovao Institut u zajednici s JUPP-om (kap. Dragustin, prof. Vladislav Brajković, dr. Andrija Šuc, Rudolf Fuks, Emilio Pallua i Nikola Perčić). Članovi Instituta i JUPP-a bili su članovi svih kasnijih delegacija na diplomatskim konferencijama za pomorsko pravo 1961, 1962. i 1967. kao i na konferencijama CMI-a u Ateni 1962, Stockholmu 1963, New Yorku 1965. i Kokuju 1967, Montrealu, Rio de Janeiru.

premu ženevske konferencije o pravu mora kao o vanjskom morskom pojasu, o pravnoj kvalifikaciji državne pripadnosti broda, imunitetu državnih trgovačkih brodova, o granicama teritorijalnog mora, ali i o obradi značaja nove Konvencije o ograničenju odgovornosti vlasnika morskih brodova. Značajni doprinos pripremi ženevske konferencije o pravu mora bila je i monografija objavljena u izdanjima Instituta N. Katičića pod naslovom *More i vlast obalne države*.

Konvencija o ograničenju odgovornosti vlasnika morskih brodova iz 1957, kasnija Konvencija o odgovornosti za štetu uslijed smrti i tjelesne povrede putnika, iz 1961., kao i kolizijska pravila, ostala su stalnim predmetima proučavanja u izdanjima Instituta i u ostalim časopisima u kojima su suradnici Instituta objavljivali svoje radove.

Institut je preko svojih suradnika objavio prijevod Ženevskih konvencija iz 1958. o pravu mora.

Od 1961. i dalje radila je pravna grupa Instituta, naročito na izradi zakonskih nacrti o naknadi štete kod sudara, o spašavanju i vađenju potonulih predmeta iz mora. I za to su dana obrazloženja u Zborniku za pomorsko pravo (izd. 1967). Također su u toj knjizi objavljeni i propisi.⁶

Međutim, posljednji su Zbornici, oni objavljeni nakon 1958. i nadalje, doživjeli određenu redakcijsku promjenu. Naime, dotad su, iako selektivno, sadržavali i osvrte na judikaturu (stranu), a onda se od 1958. objavljuju u časopisu *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, što je moguće iscrpniji i potpuniji izvodi iz domaće judikature, a također i izbor one strane judikature koju je redakcija smatrala najzanimljivijom za našu pravnu javnost. Prve i druge rješidbe su prema potrebi popraćene bilješkama ili kritičkim člancima koji su predstavljali najčešće značajan doprinos raspravi o određenom pitanju. Ipak, takvi su članci, u kojima su se obrazlagali legislativni pa i unifikacijski pothvati, sada češće objavljivani u drugim časopisima, napose u onima bliskima po predmetu obrade kao što su Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu i Jugoslavenska revija za međunarodno pravo u Beogradu, te Naša zakonitost u Zagrebu.

Od 1968. do 1977. je glavna rada Instituta na pomorskom pravu bila usmjerena na izradu najprije Prijedloga za donošenje Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, a potom i samog Nacrta toga istog zakona. Prvi od ta dva posla tražio je pune dvije godine rada grupe u Institutu, koja je od vremena do vremena bila dopunjavana specijalistima koji inače nisu sudjelovali u cijelom pothvatu. Nakon što su nadležna tijela prihvatila Prijedlog za donošenje, prešlo se na izradu Nacrta zakona. Treba reći da je Prijedlog za donošenje bio izrađen kao potpuni udžbenik, iako bez aparata, jer se smatralo da bi to otežalo rad s tim djelom.

Nacrt zakona je rađen po dijelovima, a kada je bio cijeli obrađen, dan je na javnu raspravu. Začudo, javna rasprava nije dala one rezultate koji

⁶ Pravna grupa koja je sudjelovala pri izradi nacrti zakona iz 1965. bila je izmijenjena jer je prof. Rastovčan umro, a u Zagreb je došao prof. Branko Jakaša. U toj su grupi sudjelovali i dr. Ilija Čolović i dr. Ive Kisić.

su se mogli očekivati, jer su se diskutanti zadržavali stalno na pitanjima koja s gledišta pravne regulacije nisu bila nimalo bitna. Sljedeća poteškoća je nastupila donošenjem ustavnih amandmana s kojima je već izrađeni tekst trebalo uskladiti. Odatle tumačenje zašto nacrt, dovršen 1972., dobiva svoj konačni oblik 15. III. 1977, a stupa na snagu tek 1. I. 1978.⁷

Tako je izvršen bitan zadatak na području unutrašnje djelatnosti Instituta. Međutim, sve to ne bi bilo moguće da nije cijelo vrijeme svu tu pomoćnu zakonodavnu djelatnost Instituta pratilo Jugoslavensko udruženje za pomorsko pravo, koje je imalo u svom članstvu veliki broj vrsnih stručnjaka, koji su uvijek bili spremni sudjelovati u raspravama, obrazovati diskusijske grupe ad hoc. Osim toga, Udruženje je stalno pomagalo financirati suradnike Instituta prilikom odlazaka na sastanke CMI-a i na diplomatske konferencije koje su se odnosile na pomorsko pravo i srodne materije.⁸

Nakon dovršenja rada na zakoniku, došlo je do dviju promjena: Najprije je, i na temelju Zakona o radnim odnosima, a i na temelju planova o stvaranju mlađih kadrova, došlo do smjene generacija u redovima stalnih suradnika, a nakon toga i do promjene stila časopisa Instituta *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja* (UPPPK), počevši od njegova 100. broja, tj. od njegove dvadesetpete godišnjice izlazenja. Časopis je i dalje zadržao svoju funkciju, vezanu uz publiciranje domaće i strane judikature, ali i referiranja o međunarodnim sastancima. Sve uz odgovarajuće komentare. Ipak, osamdesete godine s oštrom inflacijom onemogućile su da Udruženje nastavi svoju ulogu financijera potrebnih znanstvenih putovanja. Naime, bez sudjelovanja u radu CMI-a, diplomatskih konferencija i raznih komisija nije moguće kritično i kreativno djelovati na području nastajućega pomorskog prava. Također je nemoguće djelovati u obavještavanju javnosti ako se rezultati takvih sastanaka ne objavljuju u jednom središnjem časopisu, i to stalno. Mora se reći da su SIZ-ovi za znanost i poduzeća, koja su u stalnom dodiru s Institutom, omogućili ozbiljnim i znatnim doprinosima da se te djelatnosti donekle nastave. Ipak se mora reći da veliki dio sudjelovanja na međunarodnim sastancima omogućuju same suradnice Instituta svojom požrtvovnošću u nabavljanju i štednji sredstava za takvo sudjelovanje.

Sve je to mnogo teže jer se od prestanka djelovanja Diplomatske konferencije za pomorsko pravo 1968. počelo raditi na raznim stranama: u Međunarodnoj pomorskoj organizaciji (IMO), u UNCTAD-u i, dakako, još uvijek i u CMI-u, što je najvažnije, jer se tu izrađuje temeljni tekst na kojemu onda stalno rade svi ostali. Pri tom treba naglasiti da najduže diplomatske

⁷ Radna grupa Instituta je djelovala pod vodstvom akademika Vladislava Brankovića, a članovi su joj bili dr. Ilija Čolović, prof. Velimir Filipović, prof. Branko Jakaša, prof. Natko Katičić, prof. Čedo Rajačić, dr. Emilio Pallua, sudac Zvone Rihtman, prof. Siniša Triva i dr. Veljko Tomašić.

⁸ Ona državna tijela u čiju je nadležnost ulazilo i slanje delegacija na međunarodne konferencije koje su se bavile unifikacijom pomorskog prava, smatrali su sve češće da ne mogu slati osobe koje ne spadaju u njihov aparat, pa je tako Udruženje sve više moralo preuzimati taj teret. Međutim, s razvojem suvremenoga privrednog stanja u Jugoslaviji, došlo je do razvoja koji je prikazan u tekstu.

konferencije za pomorsko pravo nisu nikada zasjedale preko 14 dana, jer su svi sudionici bili posve spremni u predmetu, dok ove druge konferencije redovito od dalekog početka obuhvaćaju predmet, gotovo u seminarskom obliku, pa se opetuju s povremeno velikim utroškom vremena i sredstava. Ipak, ako se želi sudjelovati u unifikaciji pomorskog prava, mora se biti prisutan, a čini se da naša zemlja ne bi smjela biti odsutna imajući na umu da je ta ista obala već od prve Diplomatske konferencije za pomorsko pravo bila prisutna s najmanje dvije državne delegacije (1905, Austrijska i Ugarska državna delegacija).

Kontinuitet rada Instituta na programu utvrđenom u već dosta dalekoj prošlosti, vidi se i iz referata koji će se na ovom skupu čuti. Nadajmo se da će djelatnost suradnika Instituta, uz pomoć svih onih faktora koji su tu pomoć dosada pružali, na području obrade domaćeg prava i na području međunarodne unifikacije pomorskog prava, biti i nadalje stalna i korisna, a da će uređivanje časopisa odražavati sve ono što je od svog početka sadržavao, ali i ono što su nekada pružali zbornici sa svoje strane. Treba se nadati da će se kod toga održati ravnoteža između raznih grana pomorskog prava s posebnim naglaskom na materijama koje su regulirane u Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi od 1977.

Naš Jadranski institut uz male prekide bavio se i međunarodnim pravom mora. Pripreme za Prvu i Drugu diplomatsku konferenciju UN o pravu mora iz 1958. i 1960, obavljale su se u našem Zavodu. A članovi našeg Zavoda bili su članovi jugoslavenske delegacije, među kojima i dr. Natko Katičić. I na dugotrajnoj Trećoj konferenciji UN o pravu mora sudjelovao je naš suradnik dr. Branko Sambrailo.

U Zborniku su za pomorsko pravo stalno objavljivali značajne i opsežne priloge iz prava mora suradnici našeg Zavoda akademik Juraj Andrassy, akademik Natko Katičić, prof. dr. Vladimir Ibler, dr. Emilio Pallua, Stojan Novaković i drugi. Ta je djelatnost nastavljena od 100. broja našeg periodika »Usporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja«.

Uz vrlo značajnu knjigu dra. Natka Katičića — *More i vlast obalne države* iz 1953, u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, izlazi još u 1951. vrijedno djelo dra Juraja Andrassyja *Epikontinentalni pojas*, jedno od prvih u svijetu o toj temi, te u 1953. opsežno djelo preminulog sudca Međunarodnog suda u Haagu dra Milovana Zoričića — *Teritorijalno more*.

x

O ostalim djelatnostima Jadranskog instituta, povijesti i ekonomici pomorstva, koje su s vremenom prešle na druga tijela i ustanove naše Akademije, mogu više govoriti naši povjesničari i ekonomisti. Uz brojna monografska djela na francuskom i hrvatskom jeziku, treba spomenuti sedam knjiga u seriji *Prinosi proučavanju ekonomike ribarstva i ribarstvenog prava*, četiri knjige iz serije *Jadranske monografije*, te četiri opsežna sveska *Analiza Jadranskog instituta*.

Summary

*INTRODUCTORY ADDRESS CONCERNING THE WORK AND RESEARCH
OF THE INSTITUTE*

A brief survey was given of legislative activity in the field of maritime law on the Yugoslav coast including the Law on Maritime and Internal Navigation of 1977 and the part played by the Institute in this work. The Institute's collaboration with the Yugoslav Maritime Law Association concerning problems of the unification of maritime law and codification of the new international Law of the Sea was also presented.